

УДК 338.45

О. В. Соловйова,
кандидат наук державного управління, доцент
(Класичний приватний університет, м. Запоріжжя)
ovsolovyova@rambler.ru

ПИСЬМОВІ ЗАВДАННЯ У РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті визначено, що при вивченні іноземної мови відбувається зміна психофізіологічних механізмів мовлення на рідній мові і формування нових механізмів мовлення на іноземній мові. Вибір іноземних мов для вивчення в будь-якому навчальному закладі ніяк не пов'язаний ні з лінгвістичною, ні навіть з психолінгвістичною стороною проблеми. Він обумовлюється популярністю в світі, наявністю кадрів, підручників і так далі. Тому, не маючи можливості вибрати для вивчення найбільш підходящу, з психолінгвістичної точки зору, іноземну мову, при проектуванні навчального курсу необхідно враховувати схожість і відмінність між мовами, заздалегідь виділяючи ті явища, які можуть викликати скруту у студентів, і звертаючи на них особливу увагу.

Постановка проблеми. При вивченні іноземної мови відбувається зміна психофізіологічних механізмів мовлення на рідній мові і формування нових механізмів мовлення на іноземній мові. Але сформовані в загальноосвітній школі психофізіологічні механізми мовлення на іноземній мові незрідка бувають неправильними, тому перед вузівським викладачем постає завдання переформування "шкільного" механізму, щоб після закінчення курсу вивчення, сформовані у вузі механізми мовлення на іноземній мові були стабільнішими, і саме вони функціонували надалі.

Варто зазначити, що вибір іноземних мов для вивчення в школі або будь-якому іншому навчальному закладі ніяк не пов'язаний ні з лінгвістичною, ні навіть з психолінгвістичною стороною проблеми. Він обумовлюється популярністю в світі, наявністю кадрів, підручників і так далі. Тому, не маючи можливості вибрати для вивчення найбільш підходящу, з психолінгвістичної точки зору, іноземну мову, при проектуванні навчального курсу необхідно враховувати схожість і відмінність між мовами, заздалегідь виділяючи ті явища, які можуть викликати скруту у студентів, і звертати на них особливу увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль письмових завдань при вивченні іноземних мов вивчали багато закордонних та вітчизняних науковців. Але найбільшої уваги, на нашу думку, заслуговують Є. А. Маслико, Ю. І. Пассов, Г. Нейнер та інші.

Метою дослідження є аналіз ролі письмових завдань у розвитку комунікативної компетенції при викладанні іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Це особливо важливо при визначенні матеріалу для самостійної роботи. Рідна мова відіграє важливу роль при вивченні іноземної мови. Досвід вивчення рідної мови, яка не може не відіграти позитивної ролі хоч би тому, що до початку вивчення іноземної мови як системи людина вже володіє (або передбачається, що володіє) системою рідної мови. Опанування іноземної мови відрізняється від опанування рідної мови, і це швидше заважає, чим допомагає у вивченні іноземної мови.

Крім того, варто пам'ятати, що іноземна мова не може і не повинна реалізовувати всю сукупність функцій, які здійснює рідна мова. Навчальний курс повинен будуватися на індивідуальному підході у вивченні іноземної мови, виконує цілу низку педагогічних функцій:

- мотивацію навчальної діяльності – перехід від мотиву оцінки і мотиву уникнення неприємностей до мотиву досягнення, професійного інтересу;
- внесення різноманітності до роботи і можливості працювати у власному режимі;
- вивчення іноземної мови за допомогою створення на занятті мовної ситуації, близької до реальної;
- формування у студентів навичок самостійної роботи, які є основою і заставою безперервної освіти і самоосвіти.

Як показує практика викладання іноземних мов, ефективним для формування міжкультурної компетенції студентів виявляється використання наступної типології завдань і вправ:

1. Завдання, що мають на меті розвиток культурної сприйнятливості:
 - опис подій (історії у малюнках);
 - вільні коментарі до малюнків, до звуків (аудіозапис);
 - обмеження сприйняття (опис малюнку / ситуації по пам'яті);
 - опис малюнку – інтерпретація – особисті враження).
2. Завдання для формування понять і розкриття (пояснення) значень:
 - складання асоціограми;
 - складання колажа з малюнків і різних видів текстів;
 - диференціація значень схожих понять;
 - проектна робота: дослідження поняття.
3. Завдання на зіставлення культур:

- протиставлення / порівняння;
 - розвиток емпатії;
 - обговорення і оцінка стереотипів;
 - обговорення і оцінка різних думок.
4. Завдання для розвитку комунікативної компетенції у міжкультурній ситуації:
- аналіз комунікативного наміру, його вираження і дії;
 - аналіз комунікації і її стратегії;
 - аналіз різних типів текстів (наприклад: реклама, есе);
 - інтерпретація;
 - зворотний зв'язок.

Вивчення іноземної мови може розглядатися з декількох сторін: із позиції викладача, тобто відповідності його діяльності цілям викладання вказаного предмету, обліку ним психологічних особливостей студентів і т. д.; із позиції студентів, тобто міри їх розуміння процесу вивчення, підвищення мотивації і т. д.; із позиції знаходження внутрішніх резервів організації вивчення для того, щоб проходив постійний розвиток студента.

При викладанні іноземної мови має сенс звернути увагу на письмові завдання, які було майже повністю усунуто з процесу вивчення, що, на думку Ю. І. Пассова було стратегічним прорахунком [1].

Останніми роками роль письмових завдань у вивченні іноземних мов поступово підвищується, і, в деякому розумінні, вони починають розглядатися як резерв у підвищенні ефективності навчання іноземній мові. Не можна не враховувати і практичну значущість письмового спілкування у світлі сучасних засобів комунікації, таких як електронна пошта, Інтернет і тому подібне.

В останньому випадку письмові завдання як вид мовного спілкування розвиваються на основі тільки автентичного матеріалу. Зарубіжні стажування студентів, аспірантів і молодих учених припускають уміння робити записи іноземною мовою, складати і заповнювати анкету, відповідати на питання анкети, писати заяву про прийом на навчання або роботу, писати коротку або розгорнуту автобіографію, писати особисті або ділові листи, вживаючи потрібну форму мовного етикету носіїв мови, у тому числі і форму ділового етикету.

Письмова мова в методиці навчання іноземній мові виступає не лише як засіб навчання, але усе більш як мета навчання іноземній мові. Письмові завдання – це технічний компонент письмової мови.

Якщо правильно визначити цілі навчання письмовій мові, враховувати її роль в розвитку інших умінь, використовувати вправи, повністю відповідні цілі, виконувати ці вправи на відповідному етапі навчання, то усна мова поступово стає багатіше і логічніше.

Допоміжну роль письмові завдання виконують при виробленні граматичної навички, виконанні письмових завдань від простого списування до завдань, що вимагають творчого підходу, що створює необхідні умови для запам'ятовування.

Уся система мовних вправ, що виконуються у письмовій формі, відноситься до письмової мови. Письмові виклади, твори, творчі диктанти, складання планів і тез для повідомлення на задану тему, написання особистого або ділового листа, тобто письмові оповідання по заданим ситуаціям відносяться до комунікативної письмової мови.

Письмова мова розглядається в якості творчого комунікативного умінь, що розуміється як здатність викласти у письмовій формі свої думки. Для цього потрібно володіти орфографічними і каліграфічними навичками, умінням композиційно побудувати і оформити письмово мовний твір, складений у внутрішній мові, а також умінням вибрати адекватні лексичні і граматичні одиниці.

Навчання письмової мови включає різного роду мовні вправи: мовні вправи для навчання складання письмового повідомлення; письмово-мовні вправи для роботи з друкарським текстом; письмово-мовні вправи, обумовлені процесом читання, усного спілкування. При читанні (переглядовому, ознайомлювальному) інтерес представляють, на думку Є. А. Маслико, письмові вправи типу:

- знайдіть в тексті і випишіть необхідну інформацію;
- зробіть письмовий огляд по темі або проблемі, використовуючи при цьому різні джерела на іноземній мові;
- складіть анотації по статтях спеціального журналу(збірки);
- по аналогії із статтею (її структурою) підготуйте матеріал для передбачуваної публікації у спеціальному журналі;
- у процесі читання літератури (текстів) зробіть письмові замітки для подальшої роботи з матеріалом.

Можна використовувати форму диктанту. В цьому випадку викладач читає тексти по абзацах, студенти записують те, що запам'ятали; для полегшення виконання завдання заздалегідь даються план або ключові слова. Практика письмової мови дозволяє зробити перекладення тексту або аудіотексту по пам'яті, за планом або зробити письмові пропозиції за рішенням певного питання або певної проблеми.

Цикл уроків по темі повинен завершуватися домашнім твором (самодиктантом – письмовим переказом частини тексту або усього тексту). Здатність викласти в письмовій формі свої думки на

іноземній мові варто розвивати послідовно і постійно. Для вирішення цього завдання існує низка вправ репродуктивно-продуктивного характеру. Вправи, запропоновані, наприклад, методистом Герхардом Нейнером [2], складені в певній послідовності від простого до складного, від репродукції до складання власної думки, позиції. Усі вправи виконуються письмово. Інтерес, на наш погляд, представляють, наприклад, такі завдання: відновити початок і кінець історії; відновити діалог по окремих репліках; змінити вид тексту (повідомлення на розмову, діалог на опис); неоднозначну ситуацію опишіть в різних текстах і діалогах; пояснити протиріччя між текстовою і ілюстративною інформацією; дати відповідь на лист листом, телефонною розмовою і т. д.; підібрати ключові слова, які ведуть до визначеного заздалегідь відомого результату та ін.

Для творчих письмових робіт можуть бути використані, як вважає Г. Нейнер, ділові тексти інформаційного характеру. Перед студентами ставляться питання особистого характеру.

У сучасній методиці з навчання письмовій мові отримав поширення так зване "креативне написання". Під "креативним написанням" маються на увазі вправи продуктивного характеру різної міри складності, різноманітні за формою і за змістом, часто в ігровій формі. Використовуючи "креативне написання" методисти ставлять перед собою конкретні питання: коли писати, скільки і з якою метою? чи доставить написане задоволення і кому? і т. д.

Відмінні риси цих вправ полягають в тому, що вони виконуються неодмінно у письмовій формі, за змістом носять творчий характер, цікаві, захоплюють як для студентів, так і для викладачів. Обіграються вірші відомих поетів, використовуються монограми, колективно пишуться веселі історії, пишуться листи на адресу вигаданих персонажів.

Не варто забувати три найважливіші умови при використанні на занятті креативного написання: цілі навчання, принципи, методи і прийоми навчання, а також учбовий контроль.

Написання листа – дуже вдала форма вправ, що носять поліфункціональний характер. Для навчання написання листа необхідно розпочати з низки мовних вправ. На першому етапі можуть бути запропоновані вправи на запам'ятовування мовних формул, кліше, використовуваних в листі, форми письмового звернення до адресата, способи вираження вдячності, підтвердження отримання листа, надії на швидку відповідь і так далі. Далі слідує перегляд текстів-листів, визначення схем різних листів, виділення окремих фраз, опорних думок, ключових слів. Студенти роблять аналіз текстів листів, дають характеристику їх авторів, визначають характер листа (особисте, сімейне, ділове, проблемне; лист з вираженням вдячності, поздоровленням, запрошенням і так далі), аналізують засоби викладу думок в різних по стилю і характеру листах, засоби переходу від однієї думки до іншої і т. д.

На другому етапі можна запропонувати скласти план листа, використовуючи зразки фраз і ключових слів. Форми звернення й інші кліше повинні відповідати змісту, структурі і стилю листа.

На наступному етапі роботи пропонується скласти колективний лист, потім тематичні листи по заданих ситуаціях, листи різноманітного характеру (особисте, сімейне, ділове), лист-відповідь на прохання або побажання адресата, лист ініціативного характеру або лист-відповідь з певного питання з розрахунку на конкретного адресата. Можливе складання листів різним адресатам з різними цільовими умовами, але з однаковим змістом або з внесенням змін до одного і того ж тексту повідомлення. Варто попрацювати над складанням питань до адресата, визначити їх місце на письмі.

На останньому етапі передбачається завести колективне або індивідуальне листування, підключаючи електронну пошту. Таким чином, навчити фіксувати усну мову, у тому числі навчити писати особисті і ділові листи, заповнювати анкети, писати коротку і розгорнуту автобіографію, заяву про прийом на роботу або навчання і тому подібне - усе це складає основні цілі навчання письмовій мові, що виконує до того ж допоміжну роль при навчанні читанню, усній мові, граматиці, лексичі.

Не варто забувати про час. Як вважає Ю.І. Пассов [1], потрібно пам'ятати про такий резерв, як домашнє завдання, яке, незалежно від мети, студенти виконують, передусім, письмово, починаючи із запису слів і закінчуючи переказом або повідомленням по темі. Все, що повинно бути сказано на занятті, повинно бути спочатку зафіксовано у письмовій формі; письмовою мовою, як вважає Ю. І. Пассов, варто займатися, тому що витрачений на це час згодом дає свої результати.

Отримання в ході послідовної роботи знань про національні особливості комунікативної поведінки співрозмовників, практичних навичок і умінь враховувати міжкультурні відмінності в процесі безпосереднього повсякденного спілкування з носіями мови сприяє формуванню міжкультурної компетенції.

Висновки. Варто зазначити також, що професійно орієнтоване навчання дає студентам додатковий учбово-інформаційний матеріал з різних сфер бізнесу, знайомить з формами і методами роботи, сприяючи тим самим розширенню професійного горизонту майбутніх фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Пассов Е. И. Беседы об уроке иностранного языка / Е. И. Пассов. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ, 1991. – 39 с.

2. Neuner G. Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts / G. Neuner. – Kassel : Universitat Gesamthochschule Kassel, 1992. – 16 S.
3. Маслыко Е. А. Настольная книга преподавателя иностранного языка / Е. А. Маслыко. – Минск : Высшая школа, 2004. – 75 с.
4. Ляховицкий М. В. Технические средства в обучении иностранным языкам / М. В. Ляховицкий, И. М. Кошман. – М. : Просвещение, 1981. – 144 с.
5. Панова Л. С. Обучение иностранному языку в школе / Л. С. Панова. – К. : Рад.шк., 1989. – 144 с.
6. Современные теории и методики обучения иностранным языкам / [под общ. ред. Л. М. Федоровой, Т. И. Рязанцевой]. – М. : Издательство "Экзамен", 2004. – 320 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Passov E. I. Besedy ob uroke inostrannogo yazyka [Conversations about a Foreign Language Lesson] / E. I. Passov. – SPb. : Filologicheskii fakul'tet SPbGU, 1991. – 39 s.
2. Neuner G. Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts / G. Neuner. – Kassel : Universitat Gesamthochschule Kassel, 1992. – 16 S.
3. Maslyko E. A. Nastol'naiia kniga prepodavatel'ia inostrannogo yazyka [The Handbook of the Foreign Language Teacher] / E. A. Maslyko. – Minsk : Vysshaiia shkola, 2004. – 75 s.
4. Liakhovitskii M. V. Tekhnicheskie sredstva v obuchenii inostrannym yazykam [Technical Facilities in Teaching Foreign Languages] / M. V. Liakhovitskii, I. M. Koshman. – M. : Prosveshchenie, 1981. – 144 s.
5. Panova L. S. Obuchenie inostrannomu yazyku v shkole [Teaching of Foreign Languages at School] / L. S. Panova. – K. : Rad. sh., 1989. – 144 s.
6. Sovremennye teorii i metodiki obucheniiia inostrannym yazykam [Modern Theories and Methods of Teaching Foreign Languages] / [pod obsh. red. L. M. Fedorovoi, T. I. Riazantsevoi]. – M. : Izdatel'stvo "Ekzamen", 2004. – 320 s.

Матеріал надійшов до редакції 13.02. 2013 р.

Соловьева О. В. Письменные задания в развитии коммуникативной компетенции при преподавании иностранных языков.

В статье определено, что при изучении иностранного языка происходит изменение психофизиологических механизмов речи на родном языке и формирования новых механизмов речи на иностранном языке. Выбор иностранных языков для изучения в любом учебном заведении никак не связан ни с лингвистической, ни даже с психолингвистической стороной проблемы. Он обуславливается популярностью в мире, наличием кадров, учебников и так далее. Поэтому, не имея возможности выбрать для изучения наиболее подходящий, с психолингвистической точки зрения, иностранный язык, при проектировании учебного курса необходимо учитывать сходство и различие между языками, заранее выделяя те явления, которые могут вызвать затруднения у студентов, и обращая на них особое внимание.

Soloviova O. V. Written Tasks in the Development of the Communicative Competence at Foreign Languages Teaching.

The article states that while learning a foreign language there is the change of psychophysiological mechanisms of the native speech and the formation of new mechanisms of speaking in a foreign language. The choice of foreign languages for studying in any institution is not connected with any linguistic or even with the psycholinguistic aspect of the problem. It is due to popularity in the world, the availability of personnel, textbooks, and so on. Therefore, not being able to choose the most suitable for the study, within the psychological point of view, foreign language, while the design of the course it is necessary to consider the similarities and differences between the languages, before highlighting those events that can be difficult for students, and paying special attention to them.